

VILNIUS UNIVERSITY
INSTITUTE OF LITHUANIAN LITERATURE AND FOLKLORE

Eglė
VAISĖTAITĖ

Signs of Lexical Attrition in the L1 of Lithuanians in Ireland

SUMMARY OF DOCTORAL DISSERTATION

Humanities,
Philology (H 004)

VILNIUS 2021

This dissertation was written between 2015 and 2020 at Vilnius University.

Academic supervisor:

Prof. Dr. Loreta Vilkienė (Vilnius University, Humanities, Philology – H004).

This doctoral dissertation will be defended in a public/closed meeting of the Dissertation Defence Panel:

Chairman – Prof. Dr. Ineta Dabašinskienė (Vytautas Magnus University, Humanities, Philology – H 004).

Members:

Doc. Dr. Kinga Geben (Vilnius University, Humanities, Philology – H004);

Doc. Dr. Rita Juknevičienė (Vilnius University, Humanities, Philology – H004);

Prof. Dr. Meilutė Ramonienė (Vilnius University, Humanities, Philology – H004);

Doc. Dr. Vilma Zubaitienė (Vilnius University, Humanities, Philology – H004).

The dissertation shall be defended at a public meeting of the Dissertation Defence Panel at 15:00 on 21 December 2021 in the Vincas Krėvė Room (118) of the Faculty of Philology.

Address: 5 Universiteto St., 01131 Vilnius, Lithuania

The text of this dissertation can be accessed at the library of Vilnius University, as well as on the website of Vilnius University:
<https://www.vu.lt/naujienos/ivykiu-kalendorius>

VILNIAUS UNIVERSITETAS
LIETUVIŲ LITERATŪROS IR TAUTOSAKOS INSTITUTAS

Eglė
VAISĖTAITĖ

Airijos lietuvių gimtosios kalbos atricijos požymiai žodyne

DAKTARO DISERTACIJOS SANTRAUKA

Humanitariniai mokslai,
filologija (H 004)

VILNIUS 2021

Disertacija rengta 2015–2020 metais Vilniaus universitete.

Mokslinė vadovė

prof. dr. Loreta Vilkienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 004 H).

Gynimo taryba:

Pirmininkė – **prof. dr. Ineta Dabašinskienė** (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – H 004).

Nariai:

doc. dr. Kinga Geben (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – H 004);

doc. dr. Rita Juknevičienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – H 004);

prof. dr. Meilutė Ramonienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – H 004);

doc. dr. Vilma Zubaitienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – H 004).

Disertacija ginama viešame Gynimo tarybos posėdyje 2021 m. gruodžio mėn. 21 d. 15 val. Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Vinco Krėvės (118) auditorijoje. Adresas: Universiteto g. 5, Vilnius 01131, Lietuva.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekose ir VU interneto svetainėje adresu: <https://www.vu.lt/naujienos/ivykiu-kalendorius>

SUMMARY

1. RELEVANCE AND NOVELTY OF THE RESEARCH

In the period of 2010–2020, more than 480 thousand people declared their departure from Lithuania. Although since 2016 the number of people leaving is gradually decreasing (60 333 people emigrated in 2016, and 23 103 people in 2020), due to the current demographic situation, more and more research related to Lithuanian emigration is being conducted. For some time, most of the research was sociological (Martinaitis, Žvalionytė 2007; Krupickaitė, Poviliūnas 2012; Damulienė 2013; Rudžinskienė, Paulauskaitė 2014) and anthropological (Čiubrinskas 2005; Kuznecovienė 2006, 2009; Liubinienė 2009) with more sociolinguistic studies being published recently (Norvilas 1990, 2013; Tamošiūnaitė 2008; Jakaitė-Bulbukienė 2014, 2015a, etc.; Ramonienė 2015; Vilkienė 2015a, 2015b, etc.). However, sociolinguistic studies focus mainly on the use of emigrant languages, language attitudes, family language policy, language and identity issues, but the analysis of emigrant language as an object is still relatively rare (Blažienė 2015, 2016; Vilkienė 2019, Ramonaitė, Ramonienė 2021). Thus it is important to study what happens to the native language (L1) of the emigrants as they face the language of the country of residence. Emigrants use not only their native language but also the language of the host country in their daily lives, which can therefore influence their L1. One of the consequences of such an influence may be the attrition of the L1: the contact between L1 and the dominant language, according to various scholars (Ben-Rafael 2004, 166; Schmid, Köpke 2009; Schmid 2011, 60, etc.), is one of the main reasons for L1 attrition. The term *language attrition* is understood as the “loss of, or changes to, grammatical, lexical or phonetic features” of any learned language (DOS 2004, 18). As already mentioned, Lithuanians have been emigrating to other countries for some time, and these people live in the environment of other languages (and such situation may lead to

L1 attrition), so the author of the dissertation considers it is important to observe the changes in the Lithuanian language in the diaspora. Such a task is posed in this paper, with the focus on the vocabulary of L1.

There are not many studies analyzing the signs of Lithuanians' native language attrition. However, the few existing studies show that language can change after emigrating. For example, the results of Loreta Vilkienė's (2019a) study show that emigrants make more mistakes than non-emigrants while performing the same language test, and the differences in results are statistically significant. An analysis of the performance of both emigrants and a control group revealed that emigrants are more likely to face difficulties in both grammatical and lexical expression. Therefore, Vilkienė concludes that there are signs of attrition in the language of emigrants living abroad for more than 5 years. In addition, Vilkienė's research revealed that from the mistakes made by emigrants, the least were lexical errors and the most were grammatical mistakes. But other investigations (Vilkienė 2015c, 147) show that Lithuanian emigrants mostly notice changes in their L1 vocabulary. Lexical attrition is also described in the case study of Jogilė Ramonaitė and Meilutė Ramonienė: the language of a Lithuanian girl who was adopted in Italy at an early age (age 12) was analyzed (Ramonaitė, Ramonienė 2021). This study showed that there is both lexical and grammatical attrition in her L1. The authors state that lexical attrition is particularly strong: during the interviews, the respondent often asked about Lithuanian words or wanted to clarify whether the words she remembered were appropriate, and so on. According to the researchers, the girl spoke Lithuanian willingly, but hesitantly, often stopping to think, i. e. experiencing many difficulties (ibid. 2021, 21). Studies of other languages also show that the lexicon suffers from attrition first and foremost (Opitz 2011, 22; Schmid 2011, 17).

Thus, it appears that different studies reveal different results. However, in addition to the abovementioned study by Vilkienė, the author of the dissertation could not find any other research analyzing

the changes in the native Lithuanian language of adult emigrants. It is worth noting that the Lithuanian diaspora in the world is large, many of them concentrated in English-speaking countries (in 2010–2020 over 273 000 people indicated Ireland, Australia, the USA, and the UK as their place of residence), and public discourse raises concerns about the extinction of Lithuanian language or the excessive influence of the English language, which is also identified as a certain threat to the Lithuanian language. Therefore, it is relevant and necessary to analyze the L1 of the Lithuanian diaspora in more detail to understand whether it is affected by attrition, and if so, to what extent, which of the language levels – phonological, lexical, grammatical, or pragmatic – are affected, etc. There are many questions to be answered, so the author of this dissertation seeks to contribute to this area with a small but significant study – by analyzing the lexicon of the Lithuanian diaspora in Ireland as an English-speaking country to see if their L1 experiences lexical attrition, and if so, what signs reveal it and what factors determine it.

2. RESEARCH OBJECT, AIM, AND OBJECTIVES

This research aims to find out whether the lexicon of Lithuanian emigrants' L1 experiences attrition; if so, to see what changes in the lexicon can be observed and to provide insights into what sociolinguistic factors have a significant impact on those changes. It was decided to analyze the language of emigrants living in Ireland because of several reasons:

1. Ireland is one of the most common destinations for current emigration (in 2010–2020, 43 814 Lithuanians declared Ireland as a country of emigration, 213 986 declared the United Kingdom (UK), and 36 419 and 35 462 Norway and Germany, respectively). Thus, a large community of Lithuanians lives in this country.

2. The predominant language in Ireland is English (although both English and Irish are official, only about 40% of the Irish population speaks Irish), which is widespread in the world and has become a

lingua franca. The position of the English language in Lithuania is also strong: people believe that its proficiency opens up greater opportunities and gives them more freedom to make choices (Vaicekauskienė 2010, 199). This suggests that English can strongly compete with the L1 of the Lithuanian diaspora and create conditions for language attrition.

3. The linguistic behavior and linguistic repertoire of Lithuanians in Ireland have not yet been studied, while there are publications about the Lithuanian language in other countries (UK, Germany, Canada, Norway, USA).

The object of this research is the L1 lexicon of the Lithuanian diaspora in Ireland. The results are compared with the L1 lexicon of Lithuanians living in Lithuania (control group). To achieve the aim, this investigation is guided by the following research questions, based on other research practices (cf. Schmid, Fagersten 2010; Schmid, Jarvis 2014):

1. Do Irish Lithuanians have a smaller vocabulary size in their L1 than the control group?

1.1. What is the difference in the L1 vocabulary size between Irish Lithuanians and the control group?

1.2. What factors influence the size of the L1 vocabulary of Irish Lithuanians?

2. Do Irish Lithuanians use more hesitation markers than the control group?

2.1. What is the difference in the use and frequency of hesitation markers between Irish Lithuanians and the control group?

2.2. When do Irish Lithuanians use more hesitation markers: in the context of personal life or in the context of public life?

3. Do Irish Lithuanians perform the L1 lexical retrieval test worse than the control group?

3.1. Which lexical items are more difficult to retrieve for Irish Lithuanians and which for the control group?

3.2. When do Irish Lithuanians have more difficulties in lexical retrieval: in the context of personal life or in the context of public life?

If it turns out that the answers to questions 1, 2, and 3 are positive, it could be assumed that the Irish Lithuanians group is experiencing lexical attrition in their L1. In answering the additional questions, a closer look will be taken into the L1 lexicon of Irish Lithuanians to find out what determines the size of their vocabulary, what is the frequency of hesitation markers and when they are used, in which situations lexical retrieval is impaired, etc.

To achieve the goal of this dissertation and answer the research questions, the following objectives were set:

1. To develop a methodology of quantitative and qualitative research and to collect data for sociolinguistic and linguistic analysis:

1.1. To conduct a sociolinguistic survey of Lithuanians in Ireland (research group, hereinafter – IL) and Lithuanians living in Lithuania (control group, hereinafter – LL); survey data are needed not only for the characteristics of the respondents but also for the reason to check which sociolinguistic factors can have a significant effect on the size of the vocabulary.

1.2. Collect 100 IL and 100 LL vocabulary size test performances to find out if and how much the vocabulary size differs between the two groups.

1.3. Prepare two situational pictures – a task for naming objects, actions, and features – with purposefully encoded target lexical expression items, and collect 30 IL and 30 LL performances of this task.

2. To prepare the obtained data for analysis:

2.1. To code the answers to the sociolinguistic questionnaire.

2.2. To code the answers of the vocabulary size test and determine the vocabulary size of each respondent in the study.

2.3. To transcribe the interviews and code hesitation markers; also to divide target lexical items into categories.

3. Analyze the data and answer the research questions:

3.1. Answer the question of whether the IL vocabulary size is smaller than the LL vocabulary size and, if so, how much the size of the IL and LL vocabulary differs, what sociolinguistic factors the vocabulary size depends on, and compare the results with the conclusions made by other language researchers. In search of an answer, the R program (R Core Team 2019) was used to analyze the size of the IL and LL vocabulary, as well as to check the significance of differences in results (if any) and links between the results and sociolinguistic characteristics of the respondents.

3.2. Answer the question of whether there are more hesitation markers in the language of the IL group than in the language of the LL group, discuss which context (private life or public life) lexical items are more difficult to access, and provide insights into why this is the case. Search for the answer by performing a qualitative analysis and observing hesitation markers in the language of the IL and LL groups, checking the significance of the differences (if any) by the T-test.

3.3. Answer the question of whether the IL group performs the L1 lexical retrieval test worse than the LL group, compare and discuss the words (lexical items) chosen by the informants. Search for the answer by performing a qualitative analysis and discussing the lexical items provided by the informants.

3. RESEARCH MATERIAL AND METHODS

The research material consists of 100 sociolinguistic questionnaires and 100 vocabulary tests submitted by Lithuanians who left Lithuania at the age of 12 or older and have been living in Ireland for 5 years or more. This age of the respondents was chosen not by chance – language researchers have found (Schmid 2002, 20) that by the age of 12 an individual's native language is already fully formed. It is expedient to look for language attrition in an individual who has lived in emigration for 5 years or more, as various studies show that language attrition is not noticeable in the language of those emigrants who have lived abroad shorter: for example, Aurelija

Tamošiūnaitė's study of linguistic expression in the US (Tamošiūnaitė 2008), as well as a study by Monika Schmid, based on other research, state that language attrition occurs (if it does) during the first decade of emigration, especially in 5–10 years (Schmid 2011, 79). Loreta Vilkienė also adheres to such boundaries in her research of the Lithuanian language attrition (Vilkienė 2019, 114). The dissertation also analyzes 100 sociolinguistic questionnaires and 100 vocabulary tests submitted by Lithuanians living in Lithuania (control group). In addition, 30 IL and 30 LL interviews were recorded of informants performing an object, action, and feature naming task (based on two pictures). All interviews were transcribed with a focus on the situations that were purposefully coded in the pictures and the words needed to describe them (a total of 20 situations and 109 coded cases).

To seek the aim of this dissertation, several research methods were combined. Sociolinguistic information for quantitative research was collected using the questionnaire survey method: two small-scale sociolinguistic questionnaires were prepared (one for the IL group, the other for the LL group). Quantitative research also included a vocabulary size test developed by Vilkienė, Laura Vilkaitė-Lozdienė, Justina Bružaitė-Liseckienė, researchers of the project *The Effect of Attitudes and Language Learning Motivation on the Quality of Lithuanian Knowledge* (2017–2019) (VU Institute of Applied Linguistics) (Vilkienė et al. 2019, 78–79). The data were coded and prepared for statistical analysis, then analyzed by applying descriptive and inferential statistical methods using the R program (R Core Team 2019).

For the qualitative research, the task of naming objects, actions, and features was chosen. For this task, two pictures of different situations were prepared – *Seaside* and *City Festival*. The performances of this task were collected by communicating directly with the respondents and recording the speaking samples with a dictaphone. Subsequently, the records were selectively transcribed and the lexical expression items of the informants were coded in an

Excel spreadsheet. Qualitative analysis was performed by comparing the lexical expression items and observing the frequency of hesitation markers in a language of the IL and LL groups.

4. THEORETICAL AND PRACTICAL VALUE OF THE RESEARCH

This dissertation contributes to the linguistic research of the Lithuanian language in the diaspora. Until now there are only a few Lithuanian language attrition studies published, while such studies in other languages are very common. Thus, this dissertation is one of the first studies of the Lithuanian L1 lexical attrition, and its conclusions will complement the existing studies of attrition in Lithuanian and other languages and will provide a stronger foundation for further research.

Studies of attrition in other languages use a variety of data collection instruments and analysis methods, and new ones are increasingly being sought to reveal valid results of the presence of language attrition. This dissertation expands the range of possible data collection instruments – for the first time the Vocabulary Size Test was used to investigate L1 lexical attrition. In addition, a set of two pictures was developed for this study and was used for the task of naming objects, actions, and features, to elicit and collect language samples. Quite a big number of language samples were collected and can be used in future research. The findings of the study will be useful for language researchers (sociolinguists, psycholinguists, etc.), sociologists studying aspects related to Lithuanian emigration, and Lithuanian language policy planners. This study may also be of interest to the Lithuanian diaspora: teachers of Lithuanian schools, members of the Lithuanian community, and others who care about their native language, who try to maintain it and pass it to future generations.

5. STRUCTURE OF THE DISSERTATION

The dissertation consists of a theoretical and a research part. The theoretical part first reviews how linguists describe what is native language and what is native speaker. Then the size of the L1 vocabulary is discussed, the results of studies in different languages are compared, the current research data on the size of the Lithuanian L1 vocabulary are discussed. The next theoretical part deals with L1 attrition: defines what is it, what language levels can be affected, discusses possible language attrition factors, then focuses on L1 lexical attrition, its features, and research methods used in various studies. The description of the study is preceded by a sociolinguistic portrait of Lithuanians living in Ireland.

The research part first describes the research methodology: the sociolinguistic questionnaire, the quantitative research instrument vocabulary size test, and the method of qualitative research data collection (object naming task). The quantitative study section first compares the IL and LL vocabulary size test results, then examines whether the factors like age and education of respondents affect their vocabulary size. Finally, the results obtained using linear regression modules, which included all possible factors, are described.

The qualitative research part first describes the frequency of hesitation markers in the informant language elicited by the object naming task and answers the question of whether there are more hesitation markers in the IL language than in the LL language. It is discussed which picture objects informants could name easier concerning hesitation markers. Then, to answer the question of whether the control group performs the lexical retrieval test better than the research group, informants' lexical expression items and their categories are described in detail. The results of the qualitative study are summarized by providing insights into why they differ or do not differ between groups of informants and what such results could mean.

At the end of the dissertation, the research conclusions and answers to the research questions are given, the bibliography of 120 items and 7 appendices providing data collection instruments are presented. The dissertation contains 15 figures and 33 tables.

The following theses are to be defended:

1. The Irish Lithuanian vocabulary is smaller than the vocabulary of Lithuanians living in Lithuania with the same sociolinguistic characteristics. The vocabulary size is significantly influenced by the reduced use of L1 in everyday life (the less often the L1 is used, the smaller vocabulary size was revealed) and the age of the respondents (the younger the person left the home country, the smaller vocabulary size was revealed).

2. Considering lexical access, Lithuanians in Ireland have more difficulties than non-migrant Lithuanians: there are more signs of hesitation in the IL language, i. e. pauses, corrections, repetitions, etc., indicating impaired lexical access.

3. When it is necessary to choose a Lithuanian word, Irish Lithuanians more often than Lithuanians living in Lithuania use inappropriate, created, or atypical expression items in a specific situation, cannot retrieve a Lithuanian word, and choose an English word instead.

4. Smaller vocabulary size, difficult lexical access, and lexical retrieval indicate that the L1 vocabulary of Irish Lithuanians is affected by language attrition.

7. RESEARCH METHODOLOGY

The study was conducted using both quantitative and qualitative analysis methods. For the quantitative part of the study, a sociolinguistic questionnaire was developed and a vocabulary size

test was used. Qualitative material was collected using the task of naming objects, actions, and features based on two pictures.

7.1. SOCIOLINGUISTIC QUESTIONNAIRE

The questionnaire was designed to collect information about respondents. Two sociolinguistic questionnaires were prepared: for the research group (18 questions) and the control group (12 questions). The questionnaires consist of several types of questions: open-ended, closed-ended with multiple-choice answers, and Likert scale questions.

7.2. VOCABULARY SIZE TEST AS A QUANTITATIVE RESEARCH INSTRUMENT

The vocabulary size test is a Lithuanian test designed to measure the size of the vocabulary of both Lithuanian native and non-native speakers. This test was prepared by Vilkienė, Vilkaitė-Lozdienė, and Bružaitė-Liseckienė (Vilkienė et al. 2019), who conducted a study on the quality of Lithuanian language skills of eleventh-grade students (Lithuanian, Polish and Russian) in Vilnius schools. The Lithuanian vocabulary size test is based on vocabulary size tests used in other languages' research.

In the test, respondents must indicate which words in the list they understand. According to the author of the dissertation, this test could be a suitable instrument for measuring the L1 vocabulary size of emigrants. A vocabulary size test was provided to respondents of this research in printed version and on the Google Forms platform. It is expected that the test results will reliably show whether there is a difference between the vocabulary size of the IL and LL groups, and at the same time whether the L1 lexical attrition can be seen in the IL group. Comparing these data with the responses of the Sociolinguistic Questionnaire should reveal which factors determine one or another result.

7.3. THE TASK OF NAMING OBJECTS, ACTIONS, AND FEATURES AS AN INSTRUMENT OF COLLECTING DATA FOR QUALITATIVE RESEARCH

The task of naming objects, actions, and features (hereinafter the task of naming objects) was prepared to collect language samples for qualitative research. For this purpose, two pictures (*Seaside* and *City Festival*) on different themes were created by the author of the dissertation and painted by the artists. Pictures show situations in different contexts: personal and public life. The purpose of having two pictures instead of one is to elicit different language samples and to get more reliable results. The content of the pictures is based on the Common European Framework of Reference for Languages (2008, 76-77) (hereinafter CEFR), which describes four areas of language use: personal life, public activities, professional activities, and teaching and learning.

These task performances were recorded and transcribed, then coded. The attention was paid to hesitation markers and lexical expression items. Hesitation markers are important indicators that can reveal whether there is lexical attrition in a language. In this study, four hesitation markers and a combination of several hesitation markers were observed: pause, repetition, correction, admission of not knowing a word, and a combination of several hesitation markers.

Pause. A pause is when the informant stops for a while when speaking and soon continues the same utterance. Both silent and filled pauses (e.g., *eee*, *aaa*, *mmm*, etc.) were analyzed together. It is worth noting that studies in other languages (cf. Dostert 2009; Schmid, Fagersten 2010) analyze silent and filled pauses separately, arguing that silent pauses are related to cognitive processes and show lexical accessibility, and filled pauses are often used deliberately to organize language for rhetorical purposes (Schmid, Fagersten 2010, 756). However, in this dissertation, both pauses are analyzed together, because the language samples obtained in the study are not

from coherent speaking, so, according to the author of the dissertation, filled pauses are used for the same reason as silent pauses.

Cases such as repeating another word before the target word (e. g. *she is with with diving eee equipment*) or continuing the first letter of the word (e. g. *this couple is also lying on chess... eee mmmmat*) are also considered pauses because, in the opinion of the dissertation author, such repeating gives the informant more time to think before saying a certain word.

Repetition. These are cases where the informant repeats the target word with doubt in voice (e. g. *as this is a city festival, journalists journalists are filming*). Doubt in voice shows that a speaker is hesitating at the word he/she repeats, not the following one.

Correction. These are cases where the informant corrects himself/herself, i. e. repeats the same thought in other words (e. g. *bumped into into... lamp torch*). The intonation of the speaker is also important, which shows that the next word (or phrase) clarifies the first one.

Admitting not knowing the word. In such cases, the informant, while naming the objects, admits that he/she does not know one or another word, asks how to name it, etc. Typically, researchers of language attrition do not observe such cases along with hesitation markers, but the author of this study believes that such cases show that the process of lexical access is disturbed.

Combination of hesitation markers. These are cases where a few hesitation markers are observed together (e. g. pause and repetition or pause and admitting not knowing the word, etc.).

It should be noted that in cases when the informants tried to get a better look at the depicted objects or read aloud what was depicted, the hesitation markers were not observed and analyzed.

In addition to coding the hesitation markers, the retrieved words (lexical expression items) for depicted situations were observed. Lexical expression items are divided into several groups: suitable

item, unsuitable item, code-switching, non-existent item, no answer, other.

Suitable item. These are cases where informants use the right word to name something. Eligibility is determined by common usage, by checking Lithuanian language dictionaries, and searching for usage cases in the corpus (CLARIN) or, in some cases, in the Google search.

Unsuitable item. These are cases where informants use a word that exists in a language but is not suitable to name a particular object.

Non-existent item. These are words said by informants but that are not recorded in Lithuanian dictionaries and are not detected in the corpus, but are easily understood in the spoken context; might be occasional derivatives of informants.

Code-switching. These are the cases when the informants used English words or phrases when speaking in the Lithuanian language, without adapting them to the Lithuanian language standards (e.g. without changing the ending).

No answer. These are cases where the informants did not know or could not remember the word and therefore did not provide any lexical item.

Other. This code indicates cases where it was unclear how to understand them, for example, the informant does not provide a complete answer or provides an answer but denies it, and so on.

All coded cases were later analyzed using the R studio program, i. e. the number of hesitation markers was compared between the IL and LL groups, as well as the given lexical expression items were compared, and statistical significance of differences was calculated.

8. CONCLUSIONS

In this dissertation, the native language of Irish Lithuanians was investigated to answer the question of whether their L1 vocabulary is affected by language attrition and, if so, what factors influence it. Summarising results of the quantitative and qualitative analysis, the following conclusions are drawn:

1. The L1 vocabulary of the IL group is smaller than that of the LL group: the IL vocabulary averages 60 300 words and the LL 62 100 (medians 61 364 and 63 365, respectively). The results of the largest vocabulary differ greatly between the groups: the largest vocabulary of IL is 72 036, and of LL is 75 371 words (differing by more than 3000 words). The difference between the smallest vocabulary of groups is smaller: the smallest vocabulary of IL is 41 354 and 42 021 of LL. Thus, the lower vocabulary size line is similar in both groups, but the upper line (largest vocabulary) of the LL group is significantly higher than of the IL groups. The difference in vocabulary size between the groups is statistically significant ($p = 0.048$, $d = 0.280$).

2. The study revealed that different sociolinguistic factors have different effects on the size of the research group vocabulary:

2.1. The size of the IL vocabulary, in contrast to the size of the LL vocabulary, is not affected by education. It also turned out that the difference in vocabulary size between the IL and LL groups is mainly due to the results of those with higher university education only, and the results of those with lower education are very similar in different groups. And although a small proportion of IL respondents studied in Ireland (not only in Lithuania), this does not affect the vocabulary size results. However, since other studies of vocabulary size (both in Lithuanian and other languages) show that education significantly affects vocabulary size, it can be assumed that the contradictory results of the IL group indicate a presence of L1 lexical attrition.

2.2. IL age at survey time (AS) and age at emigration (AM) time positively correlate with vocabulary size ($p = 0.01$, $R = 0.25$, and $p = 0.006$, $R = 0.27$, respectively). This means that the average vocabulary of older people (aged 50–67) is higher than that of younger people (aged 24–37), at 62 300 and 57 700 words, respectively. The situation is similar with age at emigration: the average vocabulary size of respondents who were older at the onset of emigration (37–52 years) is higher than that of younger AM respondents – 62 800 and 59 300 words, respectively. On the other hand, a regression analysis of linear models did not show any association between the size of the IL vocabulary and the age of the respondents but confirmed a positive correlation with AM. Therefore, it can be assumed that the IL vocabulary grew while the respondents lived in Lithuania, and after they emigrated their L1 vocabulary stopped filling with new words. Thus, emigration is holding back the growth in vocabulary size.

2.3. The analysis of linear regression models showed that the size of the IL vocabulary is negatively affected by rare communication in the Lithuanian language with people in Lithuania ($p = 0.004$). Thus, it can be stated that frequent contact with people in Lithuania activates the Irish Lithuanian L1 and prevents language attrition. The results also showed that the IL vocabulary is more positively influenced by the occasional listening in Lithuanian ($p = 0.013$) than the frequent listening. It is difficult to understand why this is the case, but it can be assumed that the impact of listening activities depends directly on what texts are being listened to. Such a result could also be found due to the uneven distribution of response options chosen by the respondents, so the factor of listening activity would still be worth analyzing in further research.

3. Qualitative analysis of the tasks of naming objects, actions and features revealed that the IL language has more hesitation markers than LL language and that difference is statistically significant ($p = 0.000$, $d = 0.759$): more pauses were observed in IL than in LL (respectively 12% and 9.9%, $p = 0.017$, $d = 0.441$) as well as more

repetitions (0.8% and 0.2%, respectively, $p = 0.013$, $d = 0.462$), corrections (2.3% and 1.4%, $p = 0.038$, $d = 0.383$) and more combinations of hesitation markers (2.3% and 0.9%, respectively, $p = 0.0001$, $d = 0.718$) – all these differences were statistically significant. The number of combinations of hesitation markers is particularly significant because it shows how much effort informants make in trying to describe one situation or another. As can be seen, the IL group needs more of that effort. These results suggest that lexical access in the IL group is impaired, which is one of the signs of lexical attrition.

4. The analysis of the lexical expression items in the object, action, and feature naming task showed that the LL group performed the word retrieval test better than the study group: IL used fewer suitable expression items than LL (97.8% and 98.4%, respectively, $p = 0.023$, $d = 0.421$) and the difference is statically significant. It was observed that both groups had difficulties with less frequent words related to a narrow area and words describing external features of objects. Therefore, the analysis suggests that in the IL language, some prefixes lose their lexical meaning, the informants no longer distinguish them; this was not observed in the language of the control group. Such observations can also be attributed to lexical attrition.

5. Finally, comparing the lexical expression items of both groups in the task of naming objects of different contexts (personal life and public life), ambiguous results were obtained. Regarding the hesitation markers, differences between the language of different contexts were observed only in the IL group – the informants admitted not knowing the word more often when talking about the picture *City Festival* (public life), than when talking about the picture *Seaside* (personal life) ($p = 0.039$, $d = 0.545$). However, considering lexical retrieval, IL performed the task of naming objects in different pictures equally well. Thus, it can be said that the assumption that IL informants have more difficulties talking about public life situations than discussing private life situations can only partially be confirmed. This result may have been due to the sequence of pictures

introduced to informants: at first the picture *Seaside* was discussed, so during that time the informants were likely to be able to activate their L1 vocabulary and therefore could talk about the next picture (*City Festival*) easier.

The study raised three main research questions and six additional and the assumption that positive answers to three main questions would indicate the presence of L1 lexical attrition in the language of Irish Lithuanians. The results of the research showed that the answers to the questions were positive: IL vocabulary is smaller than LL, IL language has more hesitation markers, LL performed lexical retrieval test better than IL, so it can be assumed that the Irish Lithuanian L1 vocabulary is affected by attrition. However, it is important to note that neither the results of this study nor the studies of attrition of other languages discussed in this dissertation suggest that the observed changes in the language of the subjects are irreversible. Activating the use of L1 would reduce or eliminate the signs of attrition in the IL language. It should be noted that a relatively small sample of respondents participated in the study and it might be considered as the study limitation, but the chosen methods of analysis allow summarizing the conclusions for a wider group. In addition, the research and the obtained conclusions allow us to see certain tendencies of vocabulary use, and this can contribute to the future studies of Lithuanian language attrition. Need to be said that a convenient sample (rather than representative) of subjects participated in the study, i. e. those people who participate in the activities of the Lithuanian community (some more, some less). The results of the research would be more reliable if people, who do not participate in the activities of the Lithuanian community, would participate. It should also be noted that the study used new instruments for data collection, some of which have not been tested in other studies of attrition, and the use of which has proved its worth so that the experience could be taken over by other researchers. However, these instruments should be adjusted if used in other

studies, for example, the pictures should be redrawn more clearly, perhaps their content should also be adjusted. It is valuable that the research described in the dissertation has collected quite many examples of spontaneous language that can be used in other research. The study may be useful not only for linguists or sociologists but also for Lithuanians living abroad who want to maintain their native language.

SANTRAUKA

1. DISERTACIJOS AKTUALUMAS IR NAUJUMAS

2010–2020 m. daugiau nei 480 tūkst. žmonių¹ deklaravo išvykimą iš Lietuvos. Nors nuo 2016 m. išvykstančių asmenų skaičius palaipsniui mažėja (2016 m. išvyko 60333, o 2020 m. – 23103 žmonės), dėl susidariusios demografinės situacijos randasi vis daugiau mokslinių tyrimų, susijusių su lietuvių emigracija. Kurį laiką daugiausia buvo atliekami sociologiniai (Martinaitis, Žvalionytė 2007; Krupickaitė, Poviliūnas 2012; Damulienė 2013; Rudžinskienė, Paulauskaitė 2014) ir antropologiniai (Čiubrinskas 2005; Kuznecovienė 2006, 2009; Liubiniene 2009) tyrimai, o pastaruoju metu daugėja ir sociolingvistinių (Norvilas 1990, 2013; Tamošiūnaitė 2008; Jakaitė-Bulbukienė 2014, 2015a ir kt.; Ramonienė 2015; Vilkiene 2015a, 2015b ir kt.). Tačiau sociolingvistiniais tyrimais daugiausia sutelkiamas dėmesys į emigrantų kalbų vartojimą, kalbines nuostatas, šeimos kalbų politiką, kalbos ir tapatybės klausimus, o emigrantų kalbą analizuoti imamasi dar gana retai (Blažienė 2015, 2016; Vilkiene 2019, Ramonaitė, Ramonienė 2021). Tačiau, disertacijos autorės nuomone, tirti, kas vyksta su išvykusiųjų gimtąja kalba, yra svarbu, nes emigravusieji susiduria su gyvenamosios šalies kalba, t. y. kasdieniame gyvenime vartoja ne tik gimtąją, bet ir priimančiosios šalies kalbą, kuri jų gyvenime ima dominuoti, taigi gali daryti įtaką ir gimtajai kalbai. Vienas iš tokios įtakos padarinių gali būti gimtosios kalbos atricija: susidaręs gimtosios ir gyvenamosios šalies kalbų kontaktas, kaip teigiama įvairių mokslininkų (Ben-Rafael 2004, 166; Schmid, Köpke 2009; Schmid 2011, 60 ir kt.), yra viena iš pagrindinių kalbos

¹ Čia ir kitur duomenys apie 2010–2020 m. emigracijos kryptis pateikiami iš <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai-2020/gyventoju-migracija/tarptautine-migracija> (paskutinį kartą tikrinta 2021 08 29).

atricijos priešasčių. Pati kalbos atricija suprantama kaip bet kurios mokėtos kalbos gramatinių, leksinių ar fonologinių, pragmatinių ypatybių primiršimas ar kaita (DOS 2004). Kaip jau minėta, lietuviai ilgą laiką emigruoja į kitas šalis, gyvena kitų kalbų aplinkoje, o tai gali lemti jų gimtosios kalbos atriciją, tad disertacijos autorės manymu, svarbu stebėti, kokių pokyčių lietuvių kalba patiria diasporoje. Toks uždavinys ir yra keliamas šiame darbe, tik dėmesys sutelkiamas į vieną kalbos lygmenį – žodyną.

Tyrimų, skirtų lietuvių gimtosios kalbos atricijos požymių analizei, nėra labai daug. Tačiau tie, kurie jau atlikti, rodo, kad emigravus kalba gali kisti. Pavyzdžiui, Loretos Vilkienės (2019a) tyrimo rezultatai rodo, kad emigrantai, atlikdami tokį patį kalbos testą kaip ir neemigravę tokių pačių charakteristikų asmenys, klysta dažniau negu Lietuvoje gyvenantys lietuviai, o rezultatų skirtumai yra statistiškai reikšmingi. Tiek emigrantų, tiek kontrolinės grupės atlikčių analizė atskleidė, kad emigrantai dažniau susiduria ir su gramatinės, ir su leksinės raiškos sunkumais. Tad Vilkienė daro išvadą, kad daugiau nei 5 metus svetur gyvenančių emigrantų kalboje atricijos požymių esama. Be to, Vilkienės tyrimas atskleidė, jog emigrantai mažiausiai darė leksikos klaidų, o daugiausia – gramatikos, nors, kaip rodo kiti tyrimai (Vilkienė 2015c, 147), svetur gyvenantys lietuviai patys savo gimtojoje kalboje labiausiai pastebi žodyno pokyčius. Apie žodyno atriciją rašoma ir Jogilės Ramonaitės bei Meilutės Ramonienės atvejo tyrime: buvo analizuota lietuviškos mergaitės, ankstyvoje paauglystėje (12 m. amžiaus) įvaikintos Italijoje, kalba (Ramonaitė, Ramonienė 2021). Šis tyrimas parodė, kad esama tiek leksikos atricijos, tiek gramatikos. Autorės teigia, kad ypač stipriai pasireiškia leksikos atricija: pokalbių metu tiriamoji dažnai teiravosi lietuviškų žodžių, tikslinosi, ar jos prisimenami žodžiai yra tinkami ir pan. Kaip teigiama, mergaitė lietuviškai kalbėjo noriai, bet neryžtingai, dažnai sustodama pagalvoti, t. y. patirdama daug sunkumų (ten pat, 21). Užsienio literatūroje taip pat rašoma, kad pirmiausia ir stipriausiai atriciją patiria žodynas (Opitz 2011, 22; Schmid 2011, 17).

Taigi matyti, kad skirtingi tyrimai atskleidžia skirtingus rezultatus. Tačiau be minėto Vilkienės tyrimo, kitų tyrimų, analizuojančių suaugusių emigrantų gimtosios lietuvių kalbos pokyčius, disertacijos autorei nepavyko rasti. Verta atkreipti dėmesį, kad pasaulio lietuvių diaspora yra didelė, nemaža dalis jų susitelkusi anglakalbėse valstybėse (2010–2020 m. per 273 000 žmonių kaip savo būsimą gyvenamąją vietą nurodė Airiją, Australiją, JAV ir JK), o viešajame diskurse kyla nuogąstavimų dėl lietuvių kalbos nykimo ar per didelės anglų kalbos įtakos, kuri įvardijama ir kaip tam tikra grėsmė lietuvių kalbai. Todėl **aktualu** ir reikalinga išsamiau analizuoti lietuvių diasporos gimtąją kalbą, kad būtų galima suprasti, ar ir, jeigu taip, kiek ją veikia atricija, kas lemia atricijos radimąsi, kurie kalbos lygmenys – fonologinis, leksinis, gramatinis, pragmatinis – yra pažeidžiami, kas tai rodo ir pan. Klausimų, į kuriuos reikia ieškoti atsakymo yra daug, taigi šios disertacijos autorė siekia prisidėti prie tokio pobūdžio tyrimų nors ir nedideliu, bet reikšmingu tyrimu – analizuodama Airijos, kaip anglakalbės valstybės, lietuvių diasporos žodyną, siekdama suprasti, ar vis dėlto esama žodyno atricijos bei kas tai atskleidžia ir kokie veiksniai tai lemia.

2. DISERTACIJOS TIKSLAS, UŽDAVINIAI IR OBJEKTAS

Šioje disertacijoje aprašomo tyrimo **tikslas** – išsiaiškinti, ar lietuvių emigrantų gimtosios kalbos leksika patiria atriciją; jei taip, pažvelgti, kokie žodyno pokyčiai pastebimi, ir pateikti išvalgų, kokie sociolingvistiniai veiksniai turi tam reikšmingos įtakos. Analizuoti pasirinkta dabartinės (nuo 1990 m.) emigracijos bangos Airijoje gyvenančių lietuvių kalbą. Tokio pasirinkimo priežastys yra kelios:

1. Airija yra viena iš dažniausių dabartinės emigracijos krypčių (2010–2020 m. Airiją kaip emigracijos šalį deklaravo 43 814

lietuvių, Jungtinę Karalystę (JK) – 213 986², o Norvegiją ir Vokietiją atitinkamai 36 419 ir 35 462). Taigi šioje šalyje gyvena didelė Lietuvos emigrantų bendruomenė.

2. Airijoje dominuojanti kalba yra anglų (nors oficialios yra anglų ir airių kalbos, tačiau airių kalba gali kalbėti tik apie 40 proc. Airijos populiacijos³), paplitusi pasaulyje ir tapusi *lingua franca*. Anglų kalbos pozicijos stiprios ir Lietuvoje: žmonės mano, kad jos mokėjimas atveria didesnes galimybes, suteikia laisvę rinktis (Vaicekauskienė 2010, 199). Tai leidžia manyti, kad anglų kalba gali stipriai konkuruoti su diasporos lietuvių gimtąja kalba ir sudaryti sąlygas atricijai rasti.

3. Airijos lietuvių kalbinis elgesys, kalbinis repertuaras dar nėra tyrinėti, o apie kitų dažnai emigracijai pasirenkamų šalių lietuvių ir jų kalbą jau yra parengta publikacijų (pvz., monografijose *Emigrantai: kalba ir tapatybė* (I, II) rašoma apie JAV, Vokietijos, Kanados, Norvegijos, JK lietuvių tapatybę ir kalbą; Agnė Blažienė yra parengusi didelės apimties tyrimą apie JK lietuvių vaikų leksikos ir gramatikos raidą (Blažienė 2016)).

Šioje disertacijoje aprašomo tyrimo **objektas** yra Airijos lietuvių gimtosios kalbos žodynas. Tačiau norint suprasti, ar esama atricijos, Airijos lietuvių kalba yra lyginama su Lietuvoje gyvenančių (be ilgesnių pertraukų) gimtakalbių lietuvių kalba. Siekiant tikslo ieškoma atsakymo į **tyrimo klausimus**, suformuluotus besiremiant kitų kalbų žodyno atricijos tyrimų praktika (plg. Schmid, Fagersten 2010, Schmid, Jarvis 2014):

1. Ar Airijos lietuvių K1 žodynas mažesnis negu kontrolinės grupės?

² Jungtinę Karalystę pagal išsvykstančių asmenų skaičių yra pagrindinė emigracijos kryptis (Krupickaitė 2015, 24).

³ Tokią informaciją skelbia Airijos Centrinis statistikos biuras (angl. *Central Statistics Office*) internetiniame puslapyje <https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-cp10esil/p10esil/ilg/> (žiūrėta 2019 08 30).

- 1.1. Kiek skiriasi tiriamųjų ir kontrolinės grupių žodyno dydis?
- 1.2. Kokie veiksniai turi įtakos tiriamųjų žodyno dydžiui?
2. Ar Airijos lietuvių kalboje yra daugiau dvejonės žymenų negu kontrolinės grupės kalboje?
 - 2.1. Kiek ir kaip skiriasi dvejonės žymenų vartojimas tiriamųjų ir kontrolinės grupių kalboje?
 - 2.2. Kokia tema kalbant (asmeninio ar viešojo gyvenimo) vartojama daugiau dvejonės žymenų tiriamųjų kalboje?
3. Ar kontrolinė grupė geriau atlieka K1 leksinio parinkimo (angl. *lexical retrieval*) testą?
 - 3.1. Kokių leksinių vienetų parinkimas kelia sunkumų tiriamosios ir kontrolinės grupių informantams?
 - 3.2. Kokia tema kalbant (asmeninio ar viešojo gyvenimo) leksinis parinkimas vyksta sunkiau tiriamųjų kalboje?

Jeigu paaiškėtų, kad atsakymai į 1, 2 ir 3 klausimus yra teigiami, būtų galima manyti, kad Airijos lietuvių gimtosios kalbos žodynas patiria atriciją. Atsakant į papildomus klausimus bus pažvelgta į Airijos lietuvių K1 žodyną detaliau, kad paaiškėtų, kas lemia žodyno dydį, kaip dažnai pasitaiko dvejonės žymenys ir ką jie atskleidžia, kokiose situacijose leksinis prieinamumas yra sutrikęs ir pan.

Tikslui pasiekti ir atsakyti į tyrimo klausimus iškelti tokie **uždaviniai**:

1. Parengti kiekybinio ir kokybinio tyrimo metodiką ir sukaupti duomenis sociolingvistinei ir kalbinei analizei:
 - 1.1. Atlikti Airijos lietuvių (tiriamoji grupė, toliau – AL) ir Lietuvoje gyvenančių lietuvių (kontrolinė grupė, toliau – LL) sociolingvistinę apklausą; apklausos duomenys reikalingi ne tik tiriamųjų charakteristikai, bet ir tam, kad vėliau būtų galima patikrinti, kurie sociolingvistiniai veiksniai gali daryti reikšmingos įtakos žodyno dydžiui.
 - 1.2. Surinkti 100 AL ir 100 LL žodyno dydžio testo atlikčių, kad paaiškėtų, ar skiriasi ir, jei taip, kiek skiriasi abiejų grupių žodyno dydis.

1.3. Paruošti du situacinius paveikslus – objektų, veiksm⁷ ir ypatybių įvardijimo užduotį – kuriuose būtų užkoduota tikslingai tiriami leksinės raiškos vienetai, ir surinkti 30 AL ir 30 LL šios užduoties atlikčių. Vėliau šias dviejų grupių atliktis išanalizavus ir palyginus, būtų galima pateikti išvalgų, ar AL grupė susiduria su leksinio prieinamumo ir leksinio parinkimo sunkumais.

2. Gautus duomenis paruošti analizei:

2.1. Sociolingvistinio klausimyno atsakymus sukoduoti *Excel* lentelinėse skaičiuoklėse.

2.2. Taip pat *Excel* lentelinėse skaičiuoklėse sukoduoti žodyno dydžio testo atsakymus ir nustatyti kiekvieno tyrime dalyvavusio asmens žodyno dydį.

2.3. Išrašyti interviu ir į *Excel* lentelines skaičiuokles surašyti leksinės raiškos atvejus, kurių vartojimas tikslingai analizuojamas, bei juos suskirstyti į kategorijas. Taip pat fiksuoti atvejus, kai leksinis prieinamumas yra sutrikęs, t. y. fiksuoti dvejonės žymenis.

3. Išanalizuoti duomenis ir atsakyti į tyrimo klausimus:

3.1. Atsakyti į klausimą, ar AL žodynas yra mažesnis negu LL žodynas ir, jeigu taip, kiek skiriasi AL ir LL žodyno dydis, nuo kokių sociolingvistinių veiksnių žodyno dydis priklauso bei gautus rezultatus palyginti su kitų kalbų tyrėjų padarytomis išvadomis. Ieškant atsakymo *R-studio* programa (R Core Team 2019) aprašomosios statistikos metodais atlikti AL ir LL žodyno dydžio analizę, taip pat pasitelkus išvadų statistikos metodus patikrinti rezultatų skirtumų (jei būtų) reikšmingumą ir sąsajas su respondentų sociolingvistinėmis charakteristikomis.

3.2. Atsakyti į klausimą, ar AL grupės kalboje yra daugiau dvejonės žymenų negu LL grupės kalboje, aptarti, kurio konteksto (asmeninio gyvenimo ar viešojo gyvenimo) leksinės raiškos vienetai respondentų sunkiau prieinami, ir pateikti išvalgų, kodėl taip yra. Atsakymo ieškoti atliekant kokybinę raiškos vienetų analizę ir stebint kalboje pasitaikančių dvejonės žymenų kiekį ir pobūdį AL ir LL grupių kalboje, skirtumų (jei būtų) reikšmingumą tikrinant T testu.

3.3. Atsakyti į klausimą, ar LL grupė geriau atlieka K1 leksinio parinkimo testą (angl. *lexical retrieval*) negu AL grupė, palyginti bei aptarti informantų parinktus žodžius (leksinės raiškos vienetus). Atsakymo ieškoti atliekant kokybinę leksinės raiškos vienetų analizę.

3. TIRIAMOJI MEDŽIAGA IR METODAI

Tiriamąją medžiagą sudaro 100 sociolingvistinio klausimyno ir 100 žodyno testo atlikčių, kurias pateikė Airijoje 5 metus ar ilgiau gyvenantys lietuviai, išvykę iš Lietuvos būdami 12 metų amžiaus ar vyresni. Toks respondentų amžius pasirinktas neatsitiktinai – kalbos tyrėjų nustatyta (Schmid 2002, 20), kad iki 12 metų gimtoji kalba (toliau K1) dar formuojasi, o pasiekus šį amžių ji jau būna galutinai susiformavusi. Kalbos atricijos ieškoti tikslinga tada, kai asmuo emigracijoje pragyvena 5 ar daugiau metų, nes tyrimai rodo, kad trumpiau emigracijoje gyvenusių asmenų kalboje atricijos nepastebima: pavyzdžiui, Aurelijos Tamošiūnaitės emigrantų į JAV kalbinės raiškos tyrimas atskleidė, kad prie anglų kalbos pereinama pragyvenus JAV 8–12 metų (Tamošiūnaitė 2008), o Monika Schmid, besiremddama kitais tyrimais, teigia, kad atricija pasireiškia (jeigu pasireiškia) per pirmąją emigracijos dekadą, ypač 5–10 metais (Schmid 2011, 79). Tokios gyvenimo emigracijoje ribos laikosi ir Loreta Vilkienė, tirdama lietuvių kalbos atriciją (Vilkienė 2019, 114). Taip pat disertacijoje analizuojama 100 sociolingvistinio klausimyno ir 100 žodyno testo atlikčių, pateiktų Lietuvoje gyvenančių lietuvių – kontrolinės grupės. Be to, tirta po 30 AL ir LL objektų, ypatybių bei veiksmų įvardijimo atlikčių (dviejų paveikslų pagrindu), įrašytų diktofonu (iš viso 60 atlikčių). Visi kalbos pavyzdžiai buvo išrašyti atrankiniu būdu, t. y. sutelkiant dėmesį tik į tikslingai paveiksluose užkoduotas situacijas ir joms nusakyti reikalingus žodžius (iš viso 20 situacijų ir 109 užkoduoti atvejai).

Tyrimo duomenys gauti pasitelkiant kelis medžiagos rinkimo įrankius, o ieškant atsakymo į tikslo klausimą, buvo derinami kiekybinės ir kokybinės analizės **metodai**. Kiekybiniam tyrimui

sociolingvistinė informacija rinkta naudojant *anketinės apklausos metodą* – parengti du nedidelės apimties sociolingvistiniai klausimynai⁴: vienas skirtas AL, kitas – LL grupei. Taip pat kiekybiniam tyrimui naudotas žodyno dydžio matavimo įrankis *Žodyno dydžio testas*, sudarytas projekto „Kalbinių nuostatų ir mokymosi motyvacijos įtaka lietuvių kalbos mokėjimui“ (2017–2019 m.) dalyvių, VU Taikomosios kalbotyros instituto mokslininkų Vilkienės, Lauros Vilkaitės-Lozdienės, Justinos Bružaitės-Liseckienės (žr. Vilkienė et al. 2019, 78–79). Sukaupti duomenys buvo sukoduoti ir paruošti analizei, kuri atlikta taikant aprašomosios ir išvadų statistikos metodus, naudojant *R studio* programą (R Core Team 2019).

Kokybiniam tyrimui medžiaga rinkta pasitelkiant objektų, veiksmų ir ypatybių įvardijimo užduotį: parengti du skirtingų situacijų paveikslai – *Pajūris* ir *Miesto šventė*. Šios užduoties atliktys buvo renkamos tiesiogiai bendraujant su respondentais ir kalbėjimo pavyzdžius įrašant diktofonu. Vėliau įrašai atrankiniu būdu transkribuoti bei *Excel* lentelinėje skaičiuoklėje sukoduoti informantų leksinės raiškos vienetai. Kokybinė analizė atlikta lyginant AL ir LL vartojamus leksinės raiškos vienetus ir dvejones žymenų, esančių kalboje prieš stebimus raiškos vienetus, dažnumą.

4. TEORINĖ IR PRAKTINĖ DARBO VERTĖ

Šia disertacija prisidedama prie lingvistinių lietuvių kalbos diasporoje tyrimų. Kitų kalbų atricijos tyrimų yra nemažai, o lietuvių kalbos atricija dar tik pradeda tirti. Taigi ši disertacija yra vienas pirmųjų lietuvių gimtosios kalbos žodyno atricijos tyrimų, jos išvados papildys esamus lietuvių ir kitų kalbų atricijos tyrimus ir padės tvirtesnę pamatą tolesniems tyrimams.

⁴ Klausimynas parengtas pagal VU projekte „Emigrantų kalba“ (2011–2013), vadovė Meilutė Ramonienė, rėmė VLKK) naudotą klausimyną.

Kitų kalbų atricijos tyrimuose naudojami įvairūs duomenų rinkimo įrankiai ir analizės metodai, vis ieškoma naujų, pagrįsčiau atskleidžiančių esant kalbos atriciją. Šia disertacija plečiamas galimų medžiagos rinkimo įrankių spektras – pirmą kartą atricijai tirti pasitelktas Žodyno dydžio testas. Be to, pateikiamas tikslingai šiam tyrimui sukurtas dviejų paveikslų komplektas, naudotas kaip objektų, veikslių ir ypatybių įvardijimo užduoties pagrindas kalbos pavyzdžiams rinkti. Sukaupta nemaža imtis natūralios kalbos pavyzdžių, kuriuos bus galima pasitelkti ateities tyrimuose.

Tyrimo išvados pravers kalbų tyrėjams (sociolingvistams, psicholingvistams ir kt.), sociologams, tyrinėjantiems su lietuvių emigracija susijusius aspektus, lietuvių kalbos politikos planuotojams. Šis tyrimas gali būti įdomus ir lietuvių diasporai: lietuviškų mokyklų pedagogams, lietuvių bendruomenės nariams ir kitiems, besirūpinantiems savo gimtąja kalba, besistengiantiems ją išlaikyti ir perduoti savo vaikams.

5. DARBO STRUKTŪRA

Darbą sudaro teorinė ir tiriamoji dalys. Teorinėje dalyje pirmiausia apžvelgiama, kas lingvistų laikoma gimtąja kalba ir gimtakalbiu asmeniu. Tada aptariama, koks yra gimtakalbio žodyno dydis, palyginami įvairių kalbų tyrimų rezultatai, aptariamie esami lietuvių K1 žodyno dydžio tyrimų duomenys. Tolesnė teorinė dalis susijusi su gimtosios kalbos atricija: apibrėžiama, kas yra K1 atricija, kokius kalbos lygmenis ji gali paveikti, aptariamie atricijos veiksniai, tada dėmesys sutelkiamas į K1 žodyno atriciją, jos požymius ir įvairiuose tyrimuose naudojamus tyrimo metodus. Prieš tyrimo aprašymą pateikiamas Airijoje gyvenančių lietuvių (ne tyrimo dalyvių) sociolingvistinis portretas.

Tiriamajoje dalyje pirmiausia aprašoma tyrimo metodika: aptiriamas sociolingvistinis klausimynas, aprašomas kiekybinio tyrimo įrankis (žodyno dydžio testas) ir kokybinio tyrimo duomenų rinkimo būdas (objektų įvardijimo užduotis). Vėliau pateikiama

kiekybinio tyrimo dalyvių charakteristika ir tyrimo rezultatai, tada pereinama prie kokybinio tyrimo dalyvių charakteristikos ir tyrimo rezultatų. Kiekybinio tyrimo dalyje pirmiausia palyginami AL ir LL žodyno dydžio rezultatai, tada tikrinama, ar tie veiksniai, pagal kuriuos buvo subalansuotos dvi respondentų grupės, turi įtakos grupių žodyno dydžiui. Taigi aptariamas išsilavinimo veiksnys, tada tikrinama įtaka amžiaus apklausos metu (žvelgiama, ar esama koreliacijos tarp amžiaus ir žodyno dydžio, lyginamos trys amžiaus grupės). Vėliau aptariamas amžiaus emigracijos metu veiksnys, lyginamos trys amžiaus grupės. Galiausiai aprašomi rezultatai, gauti pasitelkiant tiesinius regresinius modulius, į kuriuos buvo įtraukti visi galimi veiksniai.

Kokybinio tyrimo dalyje pirmiausia aprašoma dvejonės žymenų pasitaikymas informantų kalboje atliekant objektų įvardijimo užduotį (aptariami skirtingų paveikslų rezultatai), siekiant atsakyti į klausimą, ar AL kalboje yra daugiau dvejonės žymenų. Aptariama, kurio paveikslo objektų įvardijimo užduotį dvejonės žymenų atžvilgiu informantai atliko sklandžiau. Tada, siekiant atsakyti į klausimą, ar kontrolinė grupė geriau atlieka žodžių parinkimo testą, išsamiai aprašomi abiejų grupių informantų leksinės raiškos vienetai ir jų kategorijos, pateikiama kiekvienos kategorijos pavyzdžių iš informantų kalbos. Taip pat pakomentuojama, kurio paveikslo objektų įvardijimo užduotį raiškos vienetų atžvilgiu informantai atliko geriau, taip siekiant sužinoti, ar informantai lengviau atmintyje parenka kasdienės kalbos bei su asmeniniu gyvenimu susijusius žodžius. Kokybinio tyrimo rezultatai apibendrinami pateikiant įžvalgų, kodėl jie skiriasi ar nesiskiria tarp informantų grupių ir ką tokie rezultatai galėtų reikšti.

Disertacijos pabaigoje pateikiamos tyrimo išvados ir atsakymai į tyrimo klausimus, 120 pozicijų literatūros sąrašas ir 7 priedai, kuriuose pateikiami tiriamosios medžiagos rinkimo įrankiai bei duomenų rengimo analizei pavyzdžiai. Disertacijoje yra 15 paveikslų ir 33 lentelės.

6. GINAMIEJI TEIGINIAI

1. Airijos lietuvių žodynas mažesnis negu tokių pačių sociolingvistinių charakteristikų lietuvių, gyvenančių Lietuvoje ir nepatyrusių emigracijos. Tam reikšmingos įtakos turi retesnis K1 vartojimas kasdiniame gyvenime (kuo rečiau vartojama gimtoji kalba, tuo mažesnis žodynas atskleidžiamas testo metu) ir respondentų amžius (kuo jaunesnio amžiaus asmuo išvyko iš gimtosios šalies, tuo mažesnis žodynas atskleidžiamas testo metu).

2. Airijos lietuviai patiria daugiau sunkumų nei Lietuvoje gyvenantys lietuviai parinkdami reikiamus žodžius: AL kalboje yra daugiau dvejojimo žymenų, t. y. pauzių, korekcijų, kartojimų ir pan., o tai rodo sutrikusį leksinį prieinamumą.

3. Prireikus parinkti lietuvišką žodį, Airijos lietuviai dažniau nei Lietuvoje gyvenantys lietuviai vartoja netinkamus, susikurtus ar netipiškus konkrečioje situacijoje raiškos vienetus, lietuviško žodžio atmintyje neranda arba renkasi anglų kalbos žodį.

4. Mažesnis žodyno dydis, sunkesnis leksinis prieinamumas ir leksinis parinkimas rodo, kad Airijos lietuvių K1 žodyną veikia atricija.

7. TYRIMO METODIKA

Tyrimas atliktas naudojant ir kiekybinius, ir kokybinius metodus. Kiekybinei tyrimo daliai buvo parengtas Sociolingvistinis klausimynas ir naudotas žodyno dydžio testas. Kokybinė medžiaga rinkta taikant objektų, veiksmų ir ypatybių įvardijimo užduotį dviejų paveikslų pagrindu.

7.1. Sociolingvistinis klausimynas

Klausimynas skirtas informacijai apie respondentus surinkti. Sprendžiant, kokius klausimus įtraukti, remtasi kitais klausimynais, naudotais panašiuose tyrimuose: daktaro disertacijoje

„Daugiakalbystė, K1 atricija ir sąvoka „gimtakalbis“ (Dostert, 2009) ir projekte „Lietuvių kalba diasporoje: mokėjimas, vartojimas, nykimas“ (2015–2017, vad. Meilutė Ramonienė). Parengti du sociolingvistiniai klausimynai: tiriamųjų grupei (18 klausimų) ir kontrolinei grupei (12 klausimų). Klausimynus sudaro kelių tipų klausimai: atvirieji, uždarieji su pateiktais atsakymų variantais ir uždarieji su pateikta atsakymų skale.

7.2. Kiekybinio tyrimo įrankis – žodyno dydžio testas

Žodyno dydžio testas yra lietuviškas testas, skirtas tiek lietuvių gimtakalbių, tiek lietuvių kalbos kaip antrosios vartotojų žodyno dydžiui matuoti. Šį testą parengė Vilkienė, Vilkaitė-Lozdienė ir Bružaitė-Liseckienė (Vilkienė et al. 2019), atlikusios tyrimą apie Vilniaus mokyklų vienuoliktų klasių moksleivių (lietuvių, lenkų ir rusų) lietuvių kalbos mokėjimo kokybę.

Kaip minėta, lietuviškas *Žodyno dydžio testas* buvo rengiamas, kad tiktų matuoti ir gimtakalbių lietuvių žodyną, ir tų, kurie lietuvių kalbą vartoja kaip antrąją (Vilkienė et al. 2019, 31). Testo atlikimo principas paprastas – testuojamieji pateiktame žodžių sąrašė turi pažymėti, kuriuos žodžius supranta. Disertacijos autorės nuomone, šis testas galėtų būti tinkamas įrankis ir emigraciją patyrusių asmenų žodynui matuoti. Taigi žodyno dydžio testas buvo pateikiamas šio tyrimo respondentams popieriniu formatu ir įkeltas į internetą *Google Forms* platformoje. Tikimasi, kad testo rezultatai patikimai parodys, ar esama skirtumo tarp AL ir LL žodyno dydžio, o kartu ir ar galima išvelgti K1 žodyno atriciją AL grupėje. Šiuos duomenis lyginant su Sociolingvistinio klausimyno atsakymais turėtų paaiškėti, kokie veiksniai lemia vienokius ar kitokius rezultatus.

7.3. Objektų, veiksmų ir ypatybių įvardijimo užduotis kaip duomenų rinkimo būdas

Kokybiniam tyrimui atlikti ir kalbos pavyzdžiams surinkti buvo parengta objektų, veiksmų ir ypatybių įvardijimo užduotis (toliau

objektų įvardijimo užduotis). Šiam tikslui buvo disertacijos autorės sukurti ir dailininkų nupiešti du skirtingų temų paveikslai⁵: *Pajūris* ir *Miesto šventė*. Juose vaizduojamos skirtingų komunikacinių sričių situacijos: asmeninio ir viešojo gyvenimo. Tokie du paveikslai naudoti siekiant paskatinti tiriamuosius kalbėti apie visiškai skirtingas situacijas (susijusias su asmeniniu ir visuomeniniu kontekstu) ir išgauti skirtingus kalbos pavyzdžius, kuriuos būtų galima palyginti. Paveikslų turinys parinktas remiantis Bendraisiais Europos kalbų metmenimis (2008, 76–77) (toliau BEKM), kur aprašomos keturios kalbos vartojimo sritys: asmeninio gyvenimo, viešųjų veiklų, profesinių veiklų ir mokymo bei mokymosi.

Užduoties atliktys buvo įrašytos diktofonu ir transkribuotos. Vėliau transkribuotoje kalboje sukoduota keletas dalykų: dvejonės žymenys (angl. *disfluency markers* arba *hesitation markers*) ir parinkti žodžiai (toliau vadinami informantų raiškos vienetais).

Dvejonės žymenys yra svarbus rodiklis, galintis atskleisti, ar kalboje esama žodyno atricijos. Šiame tyrime buvo fiksuojami keturi dvejonės žymenys ir kelių žymenų samplaika: pauzė, kartojimas, korekcija, pripažinimas, kad nežino žodžio, kelių žymenų samplaika.

Pauzė. Pauze buvo laikoma tai, kai informantas kalbėdamas stabteli ir toliau tęsia tą patį pasakymą. Fiksuotos tylios pauzės ir užpildytos pauzės (pvz., *eee*, *aaa*, *mmm* ar pan.), jos analizuotos kartu. Verta paminėti, kad kitų kalbų tyrimuose (plg. Dostert 2009; Schmid, Fagersten 2010) tylios ir užpildytos pauzės analizuojamos atskirai, argumentuojant tuo, kad tylios pauzės susijusios su kognityviniais procesais, susijusiais su leksiniu prieinamumu, o užpildytos pauzės dažnai yra vartojamos sąmoningai siekiant organizuoti kalbą (Schmid, Fagersten 2010, 756). Be to, pastebima, kad skirtingo pobūdžio pauzės būdingos skirtingoms kalbos (ten pat).

⁵ Paveikslus pagal disertacijos autorės užsakymą piešė dailininkai Vytautas Tautkevičius (paveikslas *Pajūris*) ir Jūratė Narmontaitė (paveikslas *Miesto šventė*).

Tačiau šiame darbe įvairios pauzės analizuojamos kartu, nes tyrime gauti kalbos pavyzdžiai nėra rišlus kalbėjimas, tad, disertacijos autorės įsitikinimu, užpildytos pauzės atlieka tokią pačią funkciją kaip tylios pauzės.

Pauze laikyti ir tokie atvejai, kai prieš tikrinamą žodį yra kartojamas kitas žodis (pvz., *jinai su su nardymo eee prietaisais*) arba tęsiama pirmoji žodžio raidė (pvz., *šita porelė irgi guli ant ššššachmatinio eee kilimėlio*), nes, disertacijos autorės manymu, tokiu būdu informantas suteikia sau daugiau laiko pagalvoti prieš pasakydamas tam tikrą žodį.

Kartojimas. Tai atvejai, kai informantas, kitaip nei 3 pavyzdyje, pakartoja tikrinamą žodį su dvejomis balse (pvz., *kadangi čia miesto šventė, tai žurnalistai žurnalistai filmuoja*). Dvejonė balse parodo, kad dvejojama būtent dėl to žodžio, kurį kartoja, o ne dėl to, kurį pasako po to (kaip pauzės atveju), tad tai svarbus aspektas koduojant tokius atvejus.

Korekcija. Tai atvejai, kai informantas kažką pasakęs sugrįžta ir mintį ar žodį pasako kitaip, t. y. pakoreguoja (pvz., *atsitrenkė į į... lempą žibintą*). Svarbu ir kalbėtojo intonacija, kuri ir parodo, kad antruoju žodžiu mintis yra patikslinama, pakoreguojama.

Pripažinimas, kad nežino žodžio. Tokiais atvejais informantas įvardydamas objektus pripažįsta, kad nežino vieno ar kito žodžio, klausia, kaip tai pavadinti ar pan. Paprastai kalbos atricijos tyrėjai tokių atvejų nefiksuoja kartu su dvejonės žymenimis, tačiau šio tyrimo autorės manymu tokia informacija yra svarbi, tad ji buvo fiksuota.

Dvejonės žymenų samplaika. Tai tokie atvejai, kai informantui stengiantis prisiminti žodį stebimi keli dvejonės žymenys, pavyzdžiui, pauzė ir korekcija arba pauzė ir pripažinimas, kad neprisimena žodžio ir pan.

Pasakytina, kad tais atvejais, kai informantai mėgindavo geriau išsižiūrėti į vaizduojamus objektus ar garsiai svarstydavo, kas pavaizduota, pavartoti dvejonės žymenys nebuvo fiksuojami ir analizuojami.

Be dvejonės žymenų kodavimo, buvo vertinami ir **parinkti žodžiai**, kuriais informantai įvardijo užkoduotus aspektus. Tai, kaip informantai pavadina stebimus žodžius, vadinama *raiškos vienetais*. Raiškos vienetai skirstomi į kelias grupes: tinkamas raiškos vienetas, netinkamas raiškos vienetas, kodų kaita, neegzistuojantis raiškos vienetas, atsakymas nepateiktas, kita.

Tinkamas raiškos vienetas. Tai atvejai, kai informantai pavartoja tinkamą žodį kažkam įvardyti. Tinkamumas sprendžiamas atsižvelgiant į įprastą vartoseną, tikrinant žodynus (DLKŽ, LKŽ) bei ieškant vartosenos atvejų tekstyne (CLARIN) ar, kai kuriais atvejais, *Google* paieškos sistemoje.

Netinkamas raiškos vienetas. Tai atvejai, kai informantai pavartoja kalboje egzistuojantį žodį, tačiau netinkantį konkrečiam objektui pavadinti (pvz., sako *plautai*, o ne *plaukmenys*).

Neegzistuojantis raiškos vienetas. Tai tokie raiškos vienetai, kurie nėra fiksuojami lietuvių kalbos žodynuose ir neaptinkami tekstyne, tačiau kalbamajame kontekste lengvai suprantami; gali būti informantų okaziniai dariniai (pvz., sako *apsidėblinti*, o ne *apsitaškyti*).

Kodų kaita. Tai atvejai, kai informantai kalbėdami pavartojo ne lietuvių kalbos žodžių, jų nepakeisdami, nepritaikydami pagal lietuvių kalbos darybą ar pan.

Atsakymas nepateiktas. Tai atvejai, kai informantai nežinojo ar neatsiminė žodžio, todėl nepateikė jokio varianto.

Kita. Šiuo kodu žymimi tokie atvejai, kuriems netiko priskirti jau aptartus kodus, pavyzdžiui, informantas pateikia ne visą atsakymą arba pateikia atsakymą, bet jį paneigia ir pan.

Visi sukoduoti atvejai vėliau buvo analizuojami pasitelkiant *R studio* programą, t. y. buvo lyginama dvejojimo žymenų kiekis tarp AL ir LL grupių, taip pat gretinami pateikti raiškos vienetai, skaičiuojamas statistinis reikšmingumas.

8. IŠVADOS

Šioje disertacijoje tirta Airijos lietuvių gimtoji kalba siekiant atsakyti į klausimą, ar šios diasporos grupės K1 žodynas patiria atriciją ir, jei taip, kokie veiksniai turi tam įtakos. Išanalizavus tiriamąją medžiagą kiekybiniais ir kokybiniais metodais, daromos tokios išvados:

1. AL grupės K1 žodynas yra mažesnis negu LL grupės: AL žodyno vidurkis 60 300 žodžių, o LL 62 100 (medianos atitinkamai 61 364 ir 63 365). Tarp grupių stipriai skiriasi didžiausio žodyno rezultatai: AL didžiausias žodynas 72 036, o LL – 75 371 žodžių (skiriasi daugiau nei 3000 žodžių). Mažiausio žodyno rezultatai skiriasi mažiau: AL mažiausias žodynas 41 354, o LL – 42 021. Taigi apatinė žodyno dydžio riba abiejose grupėse yra panaši, tačiau viršutinė riba (didžiausias žodynas) LL grupės yra reikšmingai aukščiau. Žodyno dydžio skirtumas tarp grupių yra statistiškai reikšmingas ($p = 0,048$, $d = 0,280$).
2. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad skirtingi sociolingvistiniai veiksniai daro nevienodą įtaką tiriamosios grupės žodyno dydžiui:
 - 2.1. AL žodyno dydžiui, priešingai nei LL žodyno dydžiui, išsilavinimas įtakos neturi. Taip pat paaiškėjo, kad AL ir LL grupių žodyno dydžio skirtumas yra nulemtas iš esmės tik aukštąjį universitetinį išsilavinimą įgijusių asmenų rezultatų, o žemesnį išsilavinimą turinčių asmenų rezultatai skirtingose grupėse yra labai panašūs. Ir nors nedidelė dalis AL respondentų studijavo ir Airijoje, tai neturi įtakos žodyno dydžio rezultatams. Tačiau kadangi kiti žodyno dydžio tyrimai (ir lietuvių, ir kitų kalbų) rodo, kad išsilavinimas reikšmingai veikia žodyno dydį, galima daryti prielaidą, jog AL grupės prieštaringi rezultatai rodo galimą K1 žodyno atriciją.
 - 2.2. AL amžius apklausos metu (AAM) ir amžius emigracijos metu (AEM) teigiamai koreliuoja su žodyno dydžiu (atitinkamai

$p = 0,01$, $R = 0,25$ ir $p = 0,006$, $R = 0,27$). Tai reiškia, kad vyresnių asmenų (50–67 m.) vidutinis žodynas yra didesnis nei jaunesnių (24–37 m.), atitinkamai 62 300 ir 57 700 žodžių. Panašiai yra ir su amžiumi emigracijos metu: didesnio AEM respondentų (37–52 m.) žodyno vidurkis yra didesnis už mažesnio AEM asmenų – atitinkamai 62 800 ir 59 300 žodžių. Kita vertus, atlikta regresinė tiesinių modelių analizė neparodė AL žodyno dydžio sąsajos su respondentų amžiumi, tačiau patvirtino teigiamą koreliaciją su AEM. Tad galima manyti, kad AL žodynas augo, kol respondentai gyveno Lietuvoje, o išvykus K1 žodynas nustojo pildytis naujais žodžiais. Taigi emigracija stabdo žodyno dydžio augimą.

2.3. Tiesinių regresinių modelių analizė parodė, kad AL žodyno dydis yra neigiamai veikiamas reto bendravimo lietuviškai su žmonėmis Lietuvoje ($p = 0,004$). Tad galima teigti, kad dažnas kontaktas su žmonėmis Lietuvoje suaktyvina Airijos lietuvių K1 ir neleidžia pasireikšti kalbos atricijai. Taip pat rezultatai parodė, kad AL žodynui daugiau teigiamos įtakos turi kartais vykstantis klausymas lietuviškai ($p = 0,013$) nei dažnai vykstantis. Sunku suprasti, kodėl taip yra, tačiau galima numanyti, kad klausymo veiklos poveikis tiesiogiai priklauso nuo to, kokių tekstų klausoma. Taip pat toks rezultatas galėjo rasti dėl tarp respondentų netolygiai pasiskirsčiusių atsakymo variantų, taigi klausymo veiklos veiksnį dar vertėtų analizuoti tolesniuose tyrimuose.

3. Objektų, veiksmų ir ypatybių įvardijimo užduoties atlikčių kokybinė analizė atskleidė tai, kad AL kalboje pasitaiko daugiau dvejonės žymenų negu LL kalboje ir tas skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($p = 0,000$, $d = 0,759$): AL kalboje fiksuota daugiau pauzių negu LL kalboje (atitinkamai 12 proc. ir 9,9 proc., $p = 0,017$, $d = 0,441$), daugiau kartojimų (atitinkamai 0,8 proc. ir 0,2 proc., $p = 0,013$, $d = 0,462$), korekcijų (atitinkamai 2,3 proc. ir 1,4 proc., $p = 0,038$, $d = 0,383$) ir daugiau dvejonės žymenų samplaikų (atitinkamai 2,3 proc. ir

0,9 proc., $p = 0,0001$, $d = 0,718$) – visi šie skirtumai statistiškai reikšmingi. Dvejonės žymenų samplaiškų skaičius yra ypač reikšmingas, nes rodo, kiek daug pastangų informantai sutelkia mėgindami nusakyti vieną ar kitą situaciją. Kaip matyti, AL grupei tų pastangų prireikia akivaizdžiai daugiau. Šie rezultatai rodo, kad leksinis prieinamumas AL kalboje yra sutrikęs, o tai yra vienas iš žodyno atricijos požymių.

4. Objektų, veikslių ir ypatybių įvardijimo užduoties atlikčių leksinių raiškos vienetų analizė parodė, kad žodžių parinkimo testą kontrolinė grupė atliko geriau nei tiriamoji: AL pavartojo mažiau tinkamų raiškos vienetų negu LL (atitinkamai 97,8 proc. ir 98,4 proc., $p = 0,023$, $d = 0,421$) ir skirtumas yra statiškai reikšmingas. Pastebėta, kad abiem grupėms sunkumų kėlė retesnio vartojimo žodžiai, susiję su siaura sritimi, ir išorinę ypatybę nusakantys žodžiai. Tačiau analizė leidžia spėti, kad AL kalboje kai kurie priešdėliai praranda savo leksinės reikšmės atspalvius, tiriamieji jų nebeskiria; to nebuvo fiksuota kontrolinės grupės kalboje. Tokius pastebėjimus taip pat galima sieti su žodyno atricija.
5. Galiausiai, lyginant abiejų grupių leksinę raišką skirtingų situacijų (asmeninio gyvenimo ir viešojo gyvenimo) paveikslų objektų įvardijimo užduotyje, gauti nevienareikšmiški rezultatai. Dvejonės žymenų atžvilgiu skirtumų tarp skirtingų paveikslų objektų įvardijimo užduoties pastebėta tik AL grupėje – kalbėdami apie *Miesto šventės* paveikslą tiriamieji dažniau pripažindavo nežinantys žodžio ($p = 0,039$, $d = 0,545$) nei kalbėdami apie *Pajūrio* paveikslą. Tačiau leksinio parinkimo atžvilgiu AL skirtingų paveikslų objektų įvardijimo užduotį atliko vienodai gerai. Tad galima sakyti, kad prielaida, jog kalbėti apie viešojo gyvenimo situacijas AL informantams sunkiau negu aptarti asmeninio gyvenimo situacijas, pasitvirtino tik iš dalies. Tokį rezultatą galėjo lemti paveikslų pateikimo seka: pirmiau buvo kalbama apie paveikslą *Pajūris*, tad per tą laiką tiriamieji, tikėtina, galėjo suaktyvinti savo K1 žodyną ir

todėl įvardyti kito paveikslo (*Miesto šventė*) objektus nebuvo sunkiau.

Atliekant tyrimą buvo keliami trys tyrimo klausimai ir prielaida, kad teigiami atsakymai rodytų, jog AL kalboje esama K1 žodyno atricijos. Tyrimo rezultatai parodė, kad atsakymai į keltus klausimus yra teigiami: AL žodynas mažesnis negu LL, AL kalboje daugiau dvejonės žymenų, LL žodžių parinkimo testą atliko geriau negu AL, taigi galima manyti, kad Airijos lietuvių K1 žodynas patiria atriciją. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad nei šio tyrimo rezultatais, nei kitų kalbų atricijos tyrimais, aptartais šiame darbe, neteigiama, kad pastebėti tiriamųjų kalbos pokyčiai yra negrįžtami. Disertacijos autorės manymu, suaktyvinus K1 vartojimą, atricijos požymių AL kalboje sumažėtų arba jie visiškai išnyktų. Pasakytina, kad tyrime dalyvavo palyginti nedidelė tiriamųjų imtis, tad gautos išvados labiau taikytinos tik tyrime dalyvavusiems Airijos lietuviams ir tai galima vertinti kaip tyrimo ribotumą, tačiau pasirinkti analizės metodai leidžia išvadas apibendrinti ir platesnei grupei. Be to, atliktas tyrimas ir gautos išvados leidžia įžvelgti tam tikrų žodyno vartojimo tendencijų, kuriomis besiremiant galima planuoti kitus lietuvių kalbos atricijos tyrimus, pavyzdžiui, priešdėlių reikšmės pokyčius emigrantų kalboje ar dažnos ir retos vartosenos žodžių pasiskirstymą diasporos lietuvių kalboje. Tyrimo ribotumu galima laikyti ir tai, kad tyrime dalyvavo patogioji tiriamųjų imtis, t. y. tie žmonės, kurie daugiau ar mažiau dalyvauja lietuvių bendruomenės veikloje. Tyrimo rezultatai būtų patikimesni, jeigu pavyktų pritraukti ir tuos asmenis, kurie nedalyvauja lietuvių bendruomenės veikloje. Pasakytina ir tai, kad tyrime buvo naudojama naujų, kituose tokio pobūdžio tyrimuose neišbandytų, medžiagos rinkimo įrankių, kurių naudojimas didele dalimi pasiteisino, tad patirtį galėtų perimti kiti tyrėjai. Tačiau šie įrankiai yra koreguotini, pavyzdžiui, paveikslus vertėtų perpiešti aiškiau, galbūt pakoreguoti jų turinį. Vertinga tai, kad atliekant disertacijoje aprašomą tyrimą buvo sukaupta nemažai spontaniškos kalbos pavyzdžių, kuriuos galima panaudoti kituose tyrimuose,

pavyzdžiui, galima analizuoti taikant kitus metodus ar sutelkiant dėmesį į kitus kalbos lygmenis (gramatiką ar tartį). Atliktas tyrimas gali būti naudingas ne tik lingvistams ar sociologams, bet ir svetur gyvenantiems lietuviams, siekiantiems išlaikyti lietuvių kalbą.

ARTICLES ON THE TOPIC OF DISSERTATION
PUBLISHED IN PEER-REVIEWED PUBLICATIONS

DISERTACIJOS TEMA PARENGTI STRAIPSNIAI
RECENZUOJAMUOSE LEIDINIUOSE

1. Vaisėtaitė, E. 2020. Airijos lietuvių gimtosios kalbos žodyno dydis ir atricijos požymiai. *Taikomoji kalbotyra*, 14: 116–132.
2. Vaisėtaitė, E. 2021. Airijos lietuvių gimtosios kalbos žodžių parinkimo sunkumai. *Lietuvių kalba*. (Įteiktas žurnalui *Lietuvių kalba* 2021 m. birželį).

PAPERS ON THE TOPIC OF DISSERTATION PRESENTED AT
INTERNATIONAL ACADEMIC CONFERENCES

TARPTAUTINĖSE MOKSLINĖSE KONFERENCIJOSE
SKAITYTI PRANEŠIMAI DISERTACIJOS TEMA

1. „Emigrantų gimtosios lietuvių kalbos žodyno dydis“ 2019 m. gegužės 18 d. socialinių mokslų forume „Socforumas“ (Lietuva).
2. „Ar esama leksikos erozijos emigrantų kalboje?“ 2017 m. balandžio 7 d. Tarptautinė konferencija „Lituanistika (baltistika) šiuolaikiniuose ugdymo procesuose“, LEU (Lietuva).
3. „Airijos lietuvių gimtosios kalbos žodyno dydis ir atricijos požymiai“ 2021 m. sausio 29 d. Taikomosios kalbotyros instituto seminare, VU.
4. „Ethnic identity construction among Lithuanians in the UK“ 2019 m. balandžio 26 d. 18-toji tarptautinė taikomosios kalbotyros konferencija „Year of Estonian: the Perspective of Applied Linguistics“, Talino universitetas (Estija).
5. Interviu LRT laidai „Ryto allegro“ apie Airijos lietuvių gimtosios kalbos žodyno dydį ir atricijos požymius. 2021 kovo 5 d.

THE CANDIDATE'S BIOGRAPHICAL NOTE

EDUCATION

2015–2021 Doctoral studies in Philology; Vilnius University.

2007–2009 Master of Applied Linguistics; Vilnius University.

2003–2007 Bachelor of Lithuanian Philology and Pedagogical Qualification; Vilnius Pedagogical University.

PROFESSIONAL ACTIVITY

2010–present Junior Assistant/Lecturer; Faculty of Philology, Vilnius University.

2019–2020 Lecturer; University of Washington, USA

2017–2018 Lecturer; Beijing International Studies University, China

2010–2011 Assistant/Lecturer; Vilnius Pedagogical University

2007–2010 Administrator; Vilnius Pedagogical University

TRUMPOS ŽINIOS APIE DISERTANTĄ

IŠSILAVINIMAS

- 2015–2021 Filologijos mokslo krypties doktorantūros studijos;
Vilniaus universitetas
- 2007–2009 Taikomosios kalbotyros magistro laipsnis;
Vilniaus universitetas
- 2003–2007 Filologijos bakalauro laipsnis, mokytojo
kvalifikacija; Vilniaus pedagoginis universitetas

PROFESINĖ VEIKLA

- 2010–dabar Jaunesnioji asistentė / dėstytoja; Vilniaus
universiteto filologijos fakultetas
- 2019–2020 Lektorė; Vašingtono universitetas
- 2017–2018 Dėstytoja; Pekino tarptautinių studijų
universitetas
- 2010–2011 Asistentė / dėstytoja; Vilniaus pedagoginis
universitetas
- 2007–2010 Administratorė; Vilniaus pedagoginis
universitetas

NOTES

Vilnius University Press
9 Saulėtekio Ave., Building III, LT-10222 Vilnius
Email: info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt
Print run 30